

Όσο ήρεμα πέρασε ο άνθρωπος του Ελλαδικού χώρου και της Ανατολικής Μεσογείου, από τη Νεολιθική, στην εποχή του χαλκού, τόσο βάνουσα βγήκε από αυτήν. Από τις έξι τρομακτικές καταστροφές, που η φύση επιφύλαξε στους ανθρώπους στη διάρκεια των δύο χιλιετιών της χαλκοκρατίας, οι μισές συνέβησαν στα 225 χρόνια κοντά στο τέλος της. Στα 1365, μόλις μερικές γενιές μετά τον αφανισμό που προκάλεσε η έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης, νέα φοβερή γεωλογική καταστροφή έπληξε τους πληθυσμούς γύρω από τη Μεσόγειο, πάνω που άρχιζαν να αναλαμβάνουν και να ξαναβρίσκουν τον δρόμο τους. Κι 140 χρόνια αργότερα, στα 1225 π.Χ., μια ακόμη γεωλογική αναστάτωση έφερε το τελειωτικό χτύπημα. Ήταν μόλις μια γενιά πριν από τα Τρωικά, αν σωστά λογαριάζουμε πως ο Τρωικός πόλεμος έγινε γύρω στα 1200 με 1190 π.Χ.

Στα χρόνια αμέσως μετά την έκρηξη του ηφαιστείου, οι Κεφτί χάθηκαν από τις θάλασσες, σημειώνουν οι αιγυπτιακές πηγές, ενώ η Βίβλος μιλά για τα δεινά των Καφτόρ, που κατέκλυσαν την Παλαιστίνη, όταν έγινε η μεγάλη μετανάστευση. Κεφτί και Καφτόρ ταυτίζονται με τους Κρήτες της Μινωικής εποχής. Ας ξαναθυμηθούμε, τι έχει αναφερθεί ότι ακολούθησε τον αφανισμό:

Οι Μινωίτες που επέζησαν, μόνο μια λύση είχαν να επιλέξουν, αν ήθελαν να επιβιώσουν: Τη μετανάστευση. Ιστορικές παραδόσεις και αρχαιολογικά ευρήματα μιλούν για μια έξοδο απελπισίας, που έγινε κατά κύματα. Ο πληθυσμός διασκορπίστηκε στη Μικρά Ασία, στη Βόρεια Συρία και στην Παλαιστίνη, όπου ιδρύθηκαν αποικίες. Άλλοι κατέφυγαν στην Πελοπόννησο και στην Αττική...

Στον Ελλαδικό χώρο, δίχως τον ανταγωνισμό των Μινωιτών, οι Αχαιοί άρχισαν να κυριαρχούν και στις θάλασσες. Μέσα σε λίγα χρόνια, το εμπόριο πέρασε στα χέρια τους και η μυκηναϊκή εξάπλωση πήρε τη μορφή χιονοστιβάδας. Κοινή ανώτατη μυκηναϊκή διοίκηση δημιουργήθηκε στην Πελοπόννησο, ενώ ανάκτορα Μυκηναίων περιλάμπρα υψώθηκαν στις Μυκήνες, την Τίρυνθα, την Πύλο, αλλά και στην Αθήνα, στη Θήβα, στον Γλα, στον Ορχομενό και στην Ιωλκό, στον Παγασητικό κόλπο.

Η εκρηκτική επέκταση των Αχαιών, λένε, βρίσκει τον απόηχό της στην Αργοναυτική εκστρατεία, αν δεν έχει να κάνει με την ίδια την καταποντισμένη Σαντορίνη. Τα ναυάγια

έγιναν αδιάφευστοι μάρτυρες της θαλασσοκρατορίας:

Όσα βυθισμένα πλοία έχουν την πλώρη στραμμένη προς την Ανατολή, είναι γεμάτα με μυκηναϊκά εμπορεύματα. Όσα την έχουν στραμμένη προς τη Δύση, έχουν φορτία χαλκού, που μαζί με τον χρυσό, έφερναν για τις ανάγκες τους οι Μυκηναίοι. Εμπορικοί σταθμοί είχαν δημιουργηθεί στην Κάτω Ιταλία και στη Σικελία λιγότερο, στην Κύπρο, την Αίγυπτο και την Παλαιστίνη περισσότερο. Από την Παλαιστίνη, κυρίως, ανοίγονταν οι εμπορικοί δρόμοι για το εσωτερικό της Ασίας.

Γύρω στα 1400 π.Χ., υψώθηκαν θαυμαστές οχυρώσεις «εφάμιλλες των πυραμίδων της Αιγύπτου», όπως τις χαρακτήρισε αιώνες αργότερα ο Πausανίας. Τον 14^ο αιώνα, οι μυκηναϊκές εγκαταστάσεις εξαπλώνονταν από το Αξιοχώρι, στα βόρεια της Θεσσαλονίκης, ως την Κρήτη, κι από την Καλαμπάκα ως τη Ρόδο και την απέναντι μικρασιατική ακτή. Στη μεγάλη ακμή, είχαν απλωθεί και στη Φωκίδα, στη Θεσσαλία, στον Όλυμπο και στην Πίνδο.

Η μεγάλη γεωλογική καταστροφή του 1365 δε φαίνεται να επηρέασε τον Ελλαδικό χώρο, αν και σάρωσε την Ανατολική Μεσόγειο και δημιούργησε εστίες αποσταθεροποίησης. Ο παλιός ανταγωνισμός ανάμεσα στους Αιγυπτίους και στους Χετταίους φούντωσε, όταν οι τελευταίοι, στα 1340 π.Χ., διέλυσαν την επικράτεια των Μιτάνι στον Πάνω Ευφράτη, ενώ προστριβές ξεκίνησαν και με τους Ασσύριους, στα ανατολικά. Ο επεκτατισμός των Χετταίων συνεχίστηκε σ' όλη τη διάρκεια του αιώνα. Είχαν κάτω από τον έλεγχό τους την ομοσπονδία των Ασουβά (Assuwa) στη βορειοδυτική Μικρά Ασία κι επεκτεινονταν νοτιότερα. Η χαλαρή ομοσπονδία των Αρζάβα (Arzawa) στη νοτιοδυτική Μ. Ασία, στις περιοχές Λυκίας και Πισιδίας, που ήταν ανεξάρτητη ως το 1370 π.Χ., υποτάχτηκε οριστικά στα 1330, αν και οι επαναστάσεις δεν έλειψαν τα επόμενα δέκα χρόνια.

Οι Χετταίοι απλώνονταν πια από τη Μ. Ασία ως τη Βόρεια Συρία κι απειλούσαν την Παλαιστίνη. Ο Φαραώ Χορεμχέμπ τους ανάκοψε προσωρινά στα 1325, ενώ η περιοχή δοκιμάστηκε κι από τις εκστρατείες του Φαραώ Σέθου, στα 1308. Η καθοριστική μάχη δόθηκε στα 1285, όταν ο Φαραώ Ραμσής Β' νικήθηκε κατά κράτος από τον βασιλιά Μουβατάλι των Χετταίων, παρ' όλο που έβαλε να περιγράψουν την «περιφανή του νίκη». Τα σύνορα ορίστηκαν πάνω από τη σημερινή Βηρυτό.

Μια επιστολή του βασιλιά των Χετταίων προς τον συνάδελφό του των Αχιγιάβα (Ahijawa), όπως τους αποκαλεί, δημιούργησε ερμηνευτικά προβλήματα. Το κράτος ήταν πέρα από τη θάλασσα και ποτέ δεν κατακτήθηκε. Κάποια σοβαρά επιχειρήματα ότι ήταν η Ρόδος, απορρίφθηκαν με εξίσου σοβαρές ενστάσεις. Η ταύτιση με τους Αχαιούς σκόνταψε σε γλωσσολογικά στοιχεία, αν και όλα τα άλλα συνηγορούσαν ότι πρόκειται για τους Μυκηναίους.

Αν έτσι είχαν τα πράγματα, τότε το μυκηναϊκό βασίλειο ήταν απόλυτα σεβαστό στην Ανατολή. Δεν πρέπει, όμως, να συνέβαινε το ίδιο και στη Δύση, όπου σημειώνονταν μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών.

Γύρω στα 1300 π.Χ. άρχισαν να διευρύνονται οι ακροπόλεις στην Πελοπόννησο με προφανή στόχο να συμπεριλάβουν στην ασφάλειά τους και τους γύρω κατοίκους. Την ίδια εποχή, ένα τεράστιο τείχος ξεκίνησε να χτίζεται στον Ισθμό της Κορίνθου, χωρίς να ξέρουμε αν ποτέ τελείωσε. Πάντως, περίπου στα 1250 π.Χ., η Πύλος, η Τίρυνθα και η έξω πόλη των Μυκηνών ερήμωσαν. Ήταν στα χρόνια που οι μυκηναϊκοί εμπορικοί σταθμοί στην Κάτω Ιταλία και στη Σικελία χάθηκαν οριστικά για τους Αχαιούς. Εξακολουθούσε, όμως, η κυριαρχία τους στις ανατολικές θάλασσες.

Όπως και να έχει το ζήτημα, η ειρήνη στη Μέση Ανατολή παγιώθηκε το 1269, με την υπογραφή συνθήκης, αλλά ο τόπος είχε σχεδόν ερημωθεί. Είχε μεσολαβήσει, στα 1275, κι ένας σεισμός που ταρακούνησε τη Μ. Ασία και γκρέμισε την Τροία. Την ξανάκτισαν. Για τους Χετταίους, όμως, είχε αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση.

Οι αλληπάλληλοι πόλεμοι και οι φυσικές καταστροφές είχαν φέρει τους κατοίκους του απέραντου βασιλείου κοντά στα όρια της απόγνωσης. Ξέσπασαν εσωτερικές αναταραχές, ενώ στα ανατολικά τους σύνορα παρουσιάστηκαν απειλητικοί οι Ασσύριοι. Λίγο μετά το 1229 π.Χ., η κεντρική διοίκηση άρχισε να αποσύρει δυνάμεις από την περιοχή των Ασουόβα, στα βορειοδυτικά της Μ. Ασίας, με σκοπό να ενισχύσει το ανατολικό μέτωπο.

Η τελευταία γεωλογική αναστάτωση και καταστροφή στην εποχή της χαλκοκρατίας συνέβη στα 1225 π.Χ. κι έδωσε το τελειωτικό χτύπημα στους δοκιμαζόμενους λαούς της Ανατολικής Μεσογείου. Στα 1222, μια εκτεταμένη καταστροφή της παραγωγής, έφερε στα όρια της πείνας τους κατοίκους, που είχαν επιζήσει. Οι Χετταίοι αποσύρθηκαν οριστικά από τη βορειοδυτική Μ. Ασία. Είχε έρθει η ώρα να δοκιμάσουν οι Αχαιοί να καταλάβουν τα εδάφη αυτά. Στόχος τους η Τροία...

Ένα караβάνι απελπισμένων συγκεντρώθηκε στα αιγυπτιακά σύνορα με τη Λιβύη. Οι περισσότεροι προέρχονταν από τα μικρασιατικά παράλια. Αποκλήθηκαν «λαοί της θάλασσας» και, στα 1219 π.Χ., χύθηκαν να καταλάβουν την Αίγυπτο μαζί με Λίβυους. Ο Φαραώ Μενεφθά τους απέκρουσε και τους σκόρπισε. Οι Λίβυοι γύρισαν στις εστίες τους και οι υπόλοιποι έγιναν πρόσφυγες στα μέρη απ' όπου είχαν ξεκινήσει. Η γη, όμως, δεν μπορούσε πια να τους θρέψει. Όταν η απόγνωση θα έφτανε στα όριά της, θα μετατρέπονταν σε λαίλαπα...

Ένα άλλο κοπάδι από άνδρες και πεινασμένα κι απελπισμένα γυναικόπαιδα πήγε τον ίδιο καιρό στην Παλαιστίνη, αναζητώντας καλύτερη τύχη. Ήταν οι Πελέστ (Plst - Pelest), των οποίων την τραγική πορεία ανίχνευσε ο κορυφαίος Γερμανός καθηγητής της συγκριτικής γλωσσολογίας, Πάουλος Κρέτσμερ (Kretschmer). Πρόκειται για τους Φιλισταίους, που ξεκίνησαν από τα βουνά της Ιλλυρίας (όπου, στη μετέπειτα εποχή, υπήρξε και πόλη με το όνομα Πελάστη) και βρέθηκαν στο νησί Κάφτορ, τη μεταμινωική Κρήτη. Δεν ξέρουμε, τι έκαναν ώσπου να φτάσουν εκεί, αλλά τον ίδιο καιρό ήταν που καταστράφηκε το ανάκτορο της Θήβας κι ερήμωσαν η Πύλος, η Τίρυνθα και η έξω πόλη των Μυκηνών.

Ο Μαρινάτος μιλά για εξωτερικό κίνδυνο που καταγράφηκε και στις πινακίδες της Πύλου, αλλά ο καθηγητής Σπύρος Ιακωβίδης πιστεύει ότι πρόκειται για αναφορά στους άνδρες κάποιας φρουράς, που έκαναν μετακίνηση ρουτίνας. Όπως και να έχει το ζήτημα, αφού έμειναν κάμποσο καιρό στην Κρήτη, οι Φιλισταίοι απέκτησαν στόλο και μετανάστευσαν στην Παλαιστίνη...

Όσο καιρό διαρκούσε ο Τρωικός πόλεμος, σποραδικές αναστατώσεις σημειώνονταν στην Πελοπόννησο, ενώ, πιο πριν, καταστράφηκε το ανάκτορο στον Γλα, μάλλον από πρόθεση, όπως μαρτυρούν τα ευρήματα.

Η Τροία έπεσε λίγο μετά το 1190, χρονιά που πέθανε ο βασιλιάς των Χετταίων

Αρνουβάντας Δ', χωρίς ν' αφήσει απογόνους. Το βασίλειο συγκλονίστηκε από εξεγέρσεις κι εμφύλιες συρράξεις, ενώ βρήκαν ευκαιρία και οι Ασσύριοι να προσβάλουν τα ανατολικά σύνορα. Στη γενική αναστάτωση, ήρθε να προστεθεί, το 1185, και νέα καταστροφή της παραγωγής. Η πείνα θέριζε τους πληθυσμούς της Μ. Ασίας και η κεντρική διοίκηση παρακολουθούσε ανίκανη να βοηθήσει.

Το караβάνι των απελπισμένων κινήθηκε πάλι. Αυτή τη φορά, οι ορδές των πεινασμένων ήταν οργανωμένες, καλά οπλισμένες και πολυπληθείς. Ξεκίνησαν το 1178 από τα νότια παράλια της Μ. Ασίας και κινήθηκαν ανατολικά, χωρισμένοι σε στεριανούς και θαλασσινούς, πολεμιστές και γυναικόπαιδα. Προχωρούσαν κατά μήκος της παραλίας με αμάξια στη στεριά και με καράβια στη θάλασσα, κυριολεκτικά ξυρίζοντας τη γη.

Η Λυκία ισοπεδώθηκε. Η κεντρική διοίκηση των Χετταίων ζήτησε εσπευσμένα ενισχύσεις από την Ουγκαρίτ, στην παραλία της σημερινής Συρίας. Η Ουγκαρίτ ανταποκρίθηκε αμέσως, αλλά οι «λαοί της θάλασσας» έπεσαν πάνω στους συμμάχους και τους διέλυσαν. Οι επιδρομείς νικούσαν παντού κάνοντας ν' ανησυχήσει και η μακρινή Αίγυπτος που, από το 1176 με 1175 π.Χ., άρχισε να παίρνει τα μέτρα της.

Η χιονοστιβάδα δε μπορούσε ν' ανακοπεί. Οι μετακινούμενοι πληθυσμοί έπεφταν σε μια περιοχή, έμεναν όσο αυτή μπορούσε να τους θρέψει και ξεκινούσαν γι' αλλού, όταν η τροφή στέρευε. Το βασίλειο των Χετταίων διαλύθηκε. Η Ουγκαρίτ ισοπεδώθηκε. Ποτέ πια δεν ξανακατοικήθηκε. Οι λαοί της θάλασσας διέσχισαν καταστρέφοντας ανενόχλητοι ολόκληρη τη Χαναάν και, το 1174 π.Χ., βρέθηκαν στα σύνορα με την Αίγυπτο, αντιμέτωποι με τον στρατό του Φαράω Ραμσή Γ'.

Η μάχη ήταν αδυσώπητη. Οι Αιγύπτιοι νίκησαν κι απέκρουσαν τους εισβολείς αλλά δεν κατόρθωσαν ή δεν επιδίωξαν να τους διαλύσουν. Οι Φιλισταίοι στράφηκαν πάλι στην Παλαιστίνη, όπου εγκαταστάθηκαν μόνιμα. Οι άλλοι σκόρπισαν στη Μεσόγειο. Οι αιγυπτιακές πηγές αναφέρουν τα ονόματα των «λαών της θάλασσας» κι έτσι μπορέσαμε να παρακολουθήσουμε, πού πήγε καθένας από αυτούς τους πληθυσμούς.

Οι Τούρσα (Trsh - Tursa) ή Τέρες (Trsh - Teresh) δεν ήταν άλλοι από τους Τυρρηνούς, που εγκαταστάθηκαν στην Ετρουρία κι έδωσαν σ' αυτήν το όνομά τους. Οι Λούκα (Lk - Lukka) ήταν οι Λύκιοι των αρχαίων, εγκαταστάθηκαν στη Λυκία και ήταν αυτοί οι οποίοι έδωσαν τ' όνομά τους στην περιοχή, που, από τη μυθολογία, χρεώθηκε στον αδερφό του Αιγέα, τον Λύκο.

Οι Σέκελες (Shkrsh - Shekelesh) πήγαν στο νησί που ονομάστηκε Σικελία και οι Σαρντάνα (Shrdn - Shardana) στο άλλο που βαφτίστηκε Σαρδηνία. Οι Ντένιεν (Denyen) βρέθηκαν στην Ανατολική Κιλικία, ενώ κάποιοι Βέσες (Weshesh) μοιάζουν ακαθόριστοι. Μαζί τους ήταν και οι Ακαϊβάσα (Akwah - Akaiwasha), που εύκολα θα τους ταυτίσαμε με τους Αχαιούς, αν δεν ασκούσαν την περιτομή.

Με όλα αυτά, οι άλλοτε ακμάζουσες ακτές της Παλαιστίνης και της Νότιας Μ. Ασίας, που έσφυζαν από ζωή, πλούτο κι ανθηρή εμπορική κίνηση, μεταβλήθηκαν σε ερείπια. Οι συνέπειες ήταν οδυνηρές και για τη μυκηναϊκή επικράτεια...

(Έθνος της Κυριακής, 13.2.2000) (τελευταία επεξεργασία, 27.8.2009)